Metodika pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu

1. Všeobecně

Odchov mladých plemenných býků masných plemen skotu směřuje k tomu, aby do další plemenitby byli vybíráni býci, kteří v genotypových či fenotypových parametrech posunou populaci daného plemene požadovaným směrem a je předpoklad, že budou nad úrovní stávající populace.
Podmínky, za kterých se býci kvalifikují do odchovu a za kterých budou vybráni do plemenitby, stanovují příslušné Rady plemenné knihy (dále jen „RPK“) vždy v dostatečném předstihu a zveřejňuje je Svaz. Podmínky pak musí být stanoveny v souladu s platným ŠP daného plemene a v souladu s platnou legislativou obecně. Podmínky nemohou být diskriminační (pozitivně ani negativně) pro žádnou specifickou kategorii býčků.
Odchovem rozumíme definované období života býka zpravidla od odstavu do výběru do plemenitby. V tomto období je třeba vytvořit podmínky, které umožní co nejobjektivnější a komplexní posouzení býků před zařazením do plemenitby.
Touto metodikou se řídí odchov býčků narozených v ČR všech masných plemen, na která vede Svaz plemennou knihu s výjimkou extenzivních plemen, jež nejsou primárně orientována na výkon ve formě přírůstku nebo osvalení a jejichž přednosti a opodstatnění leží v jiných vlastnostech, které je velmi těžké hodnotit a srovnávat v rámci této metodiky. Tato plemena rozhodnutím RPK příslušeného plemene a současně Grémia předsedů rad plemenných knihy býky vybírají jiným postupem daným tzv. metodikou pro plemena neprocházející systémem testace na OPB či OCH. Za podmínek stanovených RPK se dle této metodiky mohou odchovávat i zvířata narozená mimo ČR.
Kontrola plnění podmínek odchovu vyplývá z příslušné legislativy (zejména zákon o šlechtění a plemenitbě v platném znění) a schválených šlechtitelských programů jednotlivých masných plemen (dále jen „ŠP“) vydaných Českým svazem chovatelů masného skotu (dále jen „ČSCHMS“ či „Svaz“).

Odchov plemenných býků masných plemen skotu probíhá v České republice trojím způsobem:

a) Na specializovaných testačních zařízeních – odchovnách plemenných býků (dále jen „OPB“)

b) V odchovu u chovatele (dále jen „OCH“)

c) Odlišně od této Metodiky se dle rozhodnutí příslušné RPK vybírají plemena neprocházející OPB ani OCH

2. Výběr býků do odchovu a zahájení odchovu

Býci se zařazují do odchovu turnusovým způsobem dle níže uvedeného schématu:

Datum narození býka	**Začátek přípravného období na OPB**	**Uzávěrka přihlášek pro OCH** (nejpozději)	**Začátek testu pro OPB** (-7 dnů)	**Začátek odchovu v režimu OCH** (± 15 dnů)	**Konec testu na OPB**	**Konec odchovu v režimu OCH** (- 15 dnů)
říjen až prosinec minulého roku	min. 30 dní před začátkem testu (zpravidla koncem srpna)	31.8. běžného roku	30.9. 1.10. běžného roku	30.9. běžného roku	**začátek testu + 120 dní** (zpravidla konec ledna)	31.1. následujícího roku
leden až březen běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu (zpravidla koncem října)	31.10. běžného roku	30.11. běžného roku	30.11. běžného roku	**začátek testu + 120 dní** (zpravidla konec března)	31.3. následujícího roku
duben až květen běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu (zpravidla koncem prosince)	31.12. běžného roku	31.1. následujícího roku	31.1. následujícího roku	**začátek testu + 120 dní** (zpravidla konec května)	31.5. následujícího roku
červen až září běžného roku	min. 30 dní před začátkem testu (zpravidla koncem dubna)	30.4. následujícího roku	31.5. následujícího roku	31.5. následujícího roku	**začátek testu + 120 dní** (zpravidla konec září)	30.9. následujícího roku

Platí, že odchov je na OPB zahájen dnem zahájení přípravného období, u OCH dnem uzávěrky přihlášek pro OCH. Nejpozději ke dni zahájení odchovu musí zvířata plnit všechny podmínky stanovené RPK daného plemene, které v dostatečném předstihu zveřejňuje Svaz (rozhodnutí o případných výjimkách přísluší RPK). Zejména musí plnit hmotnostní limity (musí mít spočtené přepočtené hmotnosti na 120 a 210 dnů), které musí být s výjimkou odůvodnitelných případů zváženy před odstavem od matky na chovu, kde se zvíře narodilo. Zároveň musí mít býček nejpozději do konce testu (odchovu) ověřen původ v souladu s platnou legislativou, minimálně před zahájením testu (na OPB) či před zahájením odchovu (u OCH) musí být zadána objednávka k ověření původu a současně odeslán vzorek pro stanovení původu v akreditované laboratoři. Rozhodnutí o zavedení nosního kroužku je v režimu OCH v kompetenci chovatele, v případě odchovu býka na OPB provozovatele odchovny.

3. Všeobecné podmínky odchovu

3.1. Odchov na OPB

OPB je specializované testační zařízení schválené Ministerstvem zemědělství, které se řídí jasně definovanými pokyny a pravidly vyplývajícími z této metodiky a z rozhodnutí RPK daného plemene. Na OPB se odchovávají býci od různých chovatelů. OPB musí mít zpracován provozní řád v souladu s touto metodikou. RPK má možnost určit, v jakých OPB bude testace daného plemene probíhat, viz příloha ŠP a článek 27, odst. 1, písm. B) Nařízení Evropského parlamentu a Rady 2016/1012. Každá OPB musí mít přiděleno své vlastní číslo hospodářství (stáje) v rámci ústřední evidence. Na OPB nesmí být v přípravném období a v období testu ustájeny žádné plemenice.

- OPB vede evidenci o odchovávaných býcích.
- Je povinností provozovatele OPB zajistit, aby byli v každém turnusu testováni býci od více chovatelů.
- Nejpozději v den zahájení přípravného období předloží OPB pracovníkovi ČSCHMS seznam býků pro daný test vč. data naskladnění.
- Vede evidenci zdravotního stavu býků (léčení, vakcinace atd.).
- Před zahájením přípravného období jsou býčci zařazeni do skupin s prioritou na hmotnost, věk a plemeno. V jedné skupině nesmí být ustájeni býci rohatí s bezrohými či odrohovanými. Skupinu tvoří maximálně 10 býků a tato skupina se nemění až do skončení testu vlastní užitkovosti.
- Požadavky na ustájení a zajištění welfare býků (mikroklima, bezpečnost technologií, hygiena prostředí, ošetřování atd.) musí odpovídat platné legislativě.
- Z OPB je možno vyřadit býka před koncem testu pouze z vážných důvodů (převážně veterinární důvody, zranění, porážka, atd.). Vyřazení se dokládá vyjádřením provozovatele OPB.
- Výživa - býci jsou na OPB krmeni na optimální přírůstek, který umožní ideální posouzení jejich růstové schopnosti. Konkrétní hodnotu pro jednotlivá plemena stanovují RPK daných plemen. Krmení musí být skupinové. Všichni býci v dané skupině (viz pravidla pro sestavování skupin v přípravném období) musí být krmeni srovnatelně. Krmná dávka musí být vyvážená, aby zajistila harmonický růst býků. Preferuje se TMR (směsná krmná dávka) případně v kombinaci s individuálními krmnými boxy. OPB je povinna evidovat živinové složení krmné dávky (analýza krmiv a optimalizace) a také všechny typy krmných dávek krmené během testu a to dle ustájených skupin býků. Krmná dávka v přípravném období je typově stejná jako v období testu a směřuje k adaptaci býků na období testu.

3.1.1. Odchov býků na OPB je rozdělen do několika období

a) období přípravné

Slouží k adaptaci býků na podmínky OPB a současně k provedení nezbytných zoo-veterinárních úkonů (např. odrohování, zdravotní zkoušky, vakcinace, zavedení kroužku atd.). Trvá minimálně 30 dnů před zahájením testu vlastní užitkovosti.

b) období testu vlastní užitkovosti

Toto období trvá 120 dnů a býci jej absolvují ve stejných skupinách jako v přípravném období. Je doporučeno neměnit umístění skupin ve stáji.

c) období po skončení testu

Slouží pro přípravu býků na základní výběr, případně pro vlastní základní výběr. Zejména jsou z prováděny zdravotní zkoušky, ošetření paznehtů a býci se připravují na předvedení k základnímu výběru případně na prodej novým majitelům. V tomto období je vhodné pracovat na zajištění spolehlivé a bezpečné ovladatelnosti býka.

3.1.2. Zjišťování užitkových vlastností býků během odchovu – vyplývá ze ŠP daného plemene

Hmotnost - je zjišťována pracovníkem Svazu ve spolupráci s provozovatelem OPB vážením bez srážky na nakrmenost s přesností na 1 kg vždy na certifikovaných vahách. Výsledky vážení v průběhu odchovu (testu) jsou předávány Svazem provozovateli OPB, který zajistí jejich postoupení příslušným chovatelům/majitelům býků. Na OPB se býci váží zpravidla ve stejnou denní dobu, po nakrmení, v termínech stanovených Svazem po dohodě s provozovatelem OPB dle tohoto schématu:

- **Na začátku přípravného období** – z objektivních důvodů se toto vážení nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti.
- **Na začátku testu** – toto vážení se nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti, ale RPK daného plemene má právo svým rozhodnutím použít toto vážení jako selekční kritérium ve smyslu bodu 3.2.1.
- **V pravidelných měsíčních intervalech** (viz další bod) – zjištěná hmotnost se nepoužije pro výpočet žádné přepočtené hmotnosti
- **Na konci testu** - toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru a pro výpočet přepočtené roční hmotnosti.

Výška v kříži - je zjišťována měřením certifikovaným měřidlem (holovou mírou) pracovníkem Svazu společně se zjišťováním hmotností. Výška na konci testu je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru. Výsledky měření v průběhu testu/odchovu jsou společně s vážením předávány Svazem provozovateli OPB, který zajistí jejich postoupení příslušným chovatelům/majitelům.

Obvod šourku - provozovatel OPB po skončení testu zjistí fyziologický vývin varlat, změří obvod šourku a společně s případnými anomáliemi vše bez zbytečného prodlení nahlásí Svazu. Doporučeno je provést vyšetření spermiogramu býka.

Hodnocení exteriéru - se provádí při základním výběru. Rozsah a způsob hodnocení je dán „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“, detaily stanovuje RPK pro dané plemeno po dohodě s ČSCHMS.

Požadavky na sledování užitkových vlastností nad rámec ŠP stanovují RPK daných plemen. Majitel býka (případně v zastoupení OPB) má možnost v odůvodněných případech vznést v den pořízení/předání údajů požadavek na opakované měření nebo vážení.

3.2. Odchov u chovatele

V tomto režimu se odchovávají býci jednoho chovatele, kteří se narodili na daném chovu. Z plemenářsko-šlechtitelských důvodů je více než žádoucí vytvářet při OCH skupiny vrstevníků větší než 5 býků. V tomto systému odchovu se neprovádí test vlastní užitkovosti – nevyhodnocuje se přírůstek v testu, ale zjišťuje/vyhodnocuje se pouze přírůstek od narození.

V režimu OCH je chovateli po zaslání přihlášky k odchovu účtován v souladu se sazebníkem ČSCHMS poplatek za přihlášení býka (býků) do OCH. Ten musí být uhrazen ve splatnosti dané účetním dokladem, v opačném případě ČSCHMS vyškrtne býka z odchovu, resp. neprovede výběr. Přihláška se tedy stává definitivně platnou až úhradou faktury. V případě chovů, kdy na jedné farmě hospodaří odděleně různí rodinní příslušníci, mezi kterými je přímý příbuzenský vztah (typicky hospodařící otec a syn/dcera), mohou tito chovatelé v jedné společné přihlášce k OCH, tento fakt uvést a bude k nim při fakturaci přistupováno jako k jednomu subjektu.

Slučování býků spadajících věkově do různých turnusů je možné po souhlasu příslušné RPK. V tomto případě je povinností chovatele zajistit roční vážení inspektorem do 450 dní věku býka.

3.2.1. Zjišťování užitkových vlastností býků během odchovu u chovatele

- ***Hmotnost*** - je zjišťována pracovníkem Svazu vážením bez srážky na nakrmenost s přesností na 1 kg vždy na certifikovaných vahách. RPK může rozhodnout o vážení na začátku odchovu a pak může být zjištěná hmotnost použita jako selekční kritérium, které je reciproční pro dané plemeno i pro odchov na OPB při začátku testu. Vždy se váží na konci odchovu za přítomnosti pracovníka Svazu. Proběhne kontrola splnění podmínek pro odchov a pro základní výběr. Toto vážení se použije pro výpočet bodů za hmotnost k základnímu výběru a pro výpočet přepočtené hmotnosti v 365 dnech.

- ***Výška v kříži*** – zjišťována měřením certifikovaným měřidlem (holovou mírou) pracovníkem Svazu společně se zjišťováním hmotností. Výška na konci odchovu je použita pro výpočet bodu za velikost k základnímu výběru.
- ***Obvod šourku*** - chovatel po skončení odchovu zjistí fyziologický vývin varlat, změří obvod šourku a společně s případnými anomáliemi vše bez zbytečného prodlení nahlásí Svazu. Doporučeno je provést vyšetření spermiogramu býka.

Požadavky na sledování užitkových vlastností nad rámec ŠP stanovují RPK daných plemen. Majitel býka má možnost v odůvodněných případech vznést v den pořízení/předání údajů požadavek na opakované měření nebo vážení.

4. Základní výběry plemenných býků (dále jen „ZV“)

Účelem ZV je posouzení vhodnosti býka k působení v plemenitbě. Posuzují se všechny informace, které jsou o býkovi k dispozici. V souladu s „Metodikou popisu a hodnocení zevnějšku“ se popisuje a hodnotí exteriér (případné exteriérové vady), dále ovladatelnost býka a případný nesoulad se standardem definovaný v ŠP daného plemene. Výsledkem ZV je bodové hodnocení exteriéru býka a výsledek výběru (vybrán, vybrán pro přirozenou plemenitbu, vybrán pro přirozenou plemenitbu a inseminaci, odročen či vyřazen). O základním výběru se provede zápis ve formě tzv. Výběrového protokolu, který je veřejným dokumentem (je zveřejněn na webových stránkách Svazu). Výběrový protokol obsahuje kromě údajů definovaných legislativou (vyhláška č. 448/2006 v platném znění) hodnocení exteriéru ve všech popisovaných znacích, záznam o exteriérových vadách a statní registr přidělený býkovi (pokud je v době tvorby výběrového protokolu znám).

Základní výběr je vždy veřejný a jeho termín a místo, bez ohledu na variantu, musí být zveřejněn v dostatečném předstihu Svazem. Svaz vyhotovuje katalog býků nejpozději 14 dnů po skončení odchovu na OPB, který je veřejným dokumentem a je publikován najednou pro všechna plemena a varianty základního výběru na webových stránkách ČSCHMS. Katalog může podobu i online verze. Provozovatel OPB, chovatel při OCH i pořadatel svodu by měli zajistit tištěnou formu katalogu předvedených býků k nahlédnutí chovatelům v den ZV.

4.1. Základní výběr je prováděn

Základní výběr je prováděn v definovaných podmínkách (typicky v předvadišti), aby bylo možno objektivně popsat exteriér, mechaniku pohybu a končetiny. Aby bylo možno řádně posoudit povahu býka, předvádí se býci na vodící tyči nebo na ohlávce. V případě základního výběru dle bodu c) se býk předvádí na volno za přítomnosti majitele nebo ošetřovatele, který usměrňuje pohyb býka za účelem jeho komplexního posouzení. V případě, že nejsou k řádnému posouzení vytvořeny vhodné podmínky má bonitér/výběrová komise právo odmítnout hodnocení provést, což má za následek odročení býka/býků. Základní výběr má tyto varianty:

a) **na OPB** proškoleným a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilým bonitérem (hodnotitelem) či maximálně pětičlennou skupinou proškolených hodnotitelů (komisí) určeným/určenou příslušnou RPK po dohodě s ČSCHMS s tím, že většinové složení komise musí být z řad profesionálních pracovníků ČSCHMS. Při komisionálním posuzování je počet členů výběrové komise vždy lichý (3 nebo 5). Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

b) **u OCH** přednostně místně příslušným pracovníkem ČSCHMS + ev. proškoleným a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilým bonitérem (hodnotitelem) z řad chovatelů delegovaným RPK daného plemene. Jména hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru.

c) **na OPB či v OCH** bezprostředně po skončení testu nebo odchovu proškoleným a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilým bonitérem (hodnotitelem) či maximálně pětičlennou skupinou proškolených hodnotitelů (komisí) určeným/určenou příslušnou RPK po dohodě s ČSCHMS. O přistoupení k této variantě, nebo naopak odstoupení od ní, rozhoduje RPK daného plemene s dostatečným předstihem před zahájením ročního testačního období. Tato varianta pak je platná na celou testační sezónu pro všechny býky daného plemene bez výjimek. Býkům plnícím podmínky zařazení do plemenitby je v tomto případě vyhotoven výběrový protokol (a jsou oficiálně vybráni do plemenitby okamžikem přidělení státního registru.

d) **na svodu** tříčlennou komisí proškolených a v souladu s legislativou (§ 30 zákona o šlechtění a plemenitbě) odborně způsobilých bonitérů (hodnotitelů), přičemž nejméně jeden musí být z řad profesionálních pracovníků ČSCHMS. Složení komise hodnotitelů určuje RPK po dohodě s ČSCHMS a organizátorem svodu. Jména

hodnotitelů musí být známa před konáním základního výběru. Na svodu mohou být vybíráni do plemenitby na základě rozhodnutí majitele býka a se souhlasem organizátora svodu i býci odchovávaní na OPB, platí bod 4.2.c).

Proti výsledku základního výběru se může majitel býka odvolat v souladu s pravidly definovanými „Reklamačním řádem pro základní výběry plemenných býků", který je nedílnou součástí katalogů býků vypracovaných k základním výběrům. Organizátor základního výběru odpovídá za řádné organizační zajištění základního výběru.

4.2. Formy základního výběru

a) ***Základní výběr na OPB*** – standardní forma výběru, který organizuje OPB
b) ***Základní výběr u chovatele*** – organizátorem je chovatel, který odchovává býky v režimu OCH
c) ***Základní výběr po skončení odchovu či testu*** – dle bodu a za podmínek 4.1.c)
d) ***Svod*** – varianta základního výběru pro býky odchované v režimu OCH určená přednostně pro býky odchované v režimu OCH. Každý svod musí mít znám svého organizátora, který za něj plně odpovídá po stránce organizačního zabezpečení (veterinární zajištění, ustájovací kapacity atd.). Pořádání svodu nahlásí jeho organizátor Svazu nejpozději v termínu uzávěrky přihlášek k OCH (viz tabulka bod 2). Svod může být pouze pro býky z jednoho turnusu a proběhne v období výběrů v režimu OCH pro daný turnus. Chovatelé přihlásí ke svodu vybrané býky, kteří jsou na jejich chovech přihlášeni do odchovu v režimu OCH, nejpozději při ukončení odchovu (viz tabulka bod 2). Bližší podmínky svodu určuje jeho organizátor.

4.3. Termíny základních výběrů

Základní výběry probíhají po skončení testu nebo odchovu dle této metodiky v následujícím pořadí:

a) ***ZV na OPB*** – v termínech stanovených Svazem po dohodě s provozovateli OPB, nejdříve 20 dnů po skončení testu.
b) ***ZV na OPB a OCH*** – bezprostředně po skončení odchovu či testu dle bodu 4.1.c)
c) ***ZV formou svodu*** – v termínech stanovených Svazem po dohodě s organizátorem svodu a provozovateli OPB
d) ***ZV u chovatelů v režimu OCH*** – v termínech stanovených Svazem po dohodě s RPK, podmínkou je zahájení výběrů daného turnusu na OPB. Mohou probíhat souběžně na více místech, pokud RPK příslušného plemene zajistí obsazení kvalifikovanými bonitéry nebo komisí. Termíny stanovují místně příslušní pracovníci Svazu.

4.4. Hlavní selekční kritéria pro výběr do plemenitby

Hlavním selekčním kritériem při základním výběru je lineární popis zevnějšku, hodnocení končetin a posouzení vad.

Důvody vyřazení před základním výběrem na konci testu na OPB nebo v OCH:

- nesplnění minimálního požadavku na hmotnost v 365 dnech dle parametrů daného plemene
- bodové hodnocení výšky v kříži 1, 2 nebo 3 body dle parametrů daného plemene na konci testu nebo na konci odchovu (pokud RPK nestanoví jinak)
- bodové hodnocení za aktuální hmotnost na konci testu/odchovu min 4 body dle parametrů daného plemene (pokud RPK nestanoví jinak)
- rozhodnutí majitele býka o jeho vyřazení – specifikuje se pro vnitřní statistiky Svazu
- zdravotní důvody (displazie varlat, úraz, apod.)

Důvody vyřazení při základním výběru (případné změny jsou na rozhodnutí RPK):

- Hodnocení subjektivních znaků exteriéru méně než 4 body (tj. 1, 2 nebo 3 body)
- závažné vady exteriéru při základním výběru
- agresivní chování zvířete

Důvody odročení býka při ZV nebo před ZV

- *Zdravotní problémy bránící objektivnímu hodnocení zvířete*
- *Nepředvedení býka dle 4.1.*
- *Rozhodnutí majitele býka o jeho odročení – majitel nemusí specifikovat*

U býků odročených na svodu proběhne opakovaný výběr na místě, kde byl býk odchován.

Schváleno Grémiem předsedů Rad plemenných knih dne 15. 9. 2026.

Tato metodika vstupuje v platnost dne 1. 1. 2027 a plně nahrazuje „Metodiku pro odchov a zkoušky vlastní užitkovosti býků masných plemen skotu“ schválenou Grémiem předsedů Rad PK dne 23. 1. 2025.